

ступеня кандидата філологічних наук. Дніпропетровськ, 1997. 10. Зерова Микола. Саломея // Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 3-х кн. – К., 1994. Кн.1. 11. Фащенко В.В. Діалогічне буття жанрів // Роди і жанри літератури. Збірник наукових праць. Одеса, 1997. 12. Саєнко В.П. Поетична культурологія Ліни Костенко // Одеський університет. 1993. 9 лютого 13. Магковська Г.Я., Голубович Г.В. Образ людини – мандрівника в духовній спадщині Г.Сковороди та європейський філософський контекст ХХ ст. // Культурно - історичні, соціальні та правові аспекти державотворення в Україні. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 1996. 14. Гундорова Тамара. Проявлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. Львів, 1997 15. Лосев А.Ф. Примерная классификация первичных моделей художественного стиля // Collegium. 1993. №2. 16. Костенко Ліна. Сад нетанучих скульптур. К., 1987. 17. Мойсеїв Ігор. Катерина (Картина Тараса Шевченка: символіка і серце) // Сучасність. 1995. №3. 18. Саєнко В.П. Міфопоетична природа і народнопоетичні алюзії в структурі художніх текстів Ліни Костенко // Мова та стиль українського фольклору: Зб. наук. праць. — К., 1996.

В.П.Саєнко (Одеса)

ПОЕТИЧНА КУЛЬТУРОЛОГІЯ ЛІНИ КОСТЕНКО

У культурологічному аспекті осмислюються традиції і новаторство Л. Костенко, вияв у її поезії української душі крізь естетичну призму історичної пам'яті.

Наприкінці ХХ століття ще гострішими, аніж на початку віку, стали суперечки про смерть і відродження культури, особливо ж такої трагічної і живучої, як українська. Питання «бути чи не бути?» культурі та «якою саме бути?», коли «наступний вік уже чекає пуску» (Л.Костенко), не лише справа науки про культуру, але й психології, соціології, політики, котрі ніяк не можуть обминути цієї універсально актуальної сфери людських змагань, знань і діяльності. І все ж пріоритетність пошуків на цьому терені належить мистецтву, естетична, діагностично-оздоровча і футурологічна функції котрого завжди служили рятівним колом при польоті людства над прірвою. Тому культ творчості долав культ особистості, а тиха музика художнього слова виявлялася сильнішою барабанною бою суспільних канонад. І голос митця був тим ідеально чутливим уловлювачем не тільки грому бур, але й мовчазного стогону

душі, який і пише живу історію буття людини. Можливо, це перебільшення, але в ньому корінь вічнозеленого Дерева Мистецтва, його дару служіння кожному і всім, сьогоднішньому і майбутньому.

Недарма в українській літературі ХХ віку сформувався тип митця-культуролога, глибокого знавця і пропагандиста культури, поета-вченого, точніше академіка який звіряє гармонію алгеброю і демонструє тисячолітню її історію в сучасних згуках власного слова. Таким лицарем культури в сучасному письменстві є Ліна Костенко.

1. Лицар культури

Естафету лицарства авторка знаменитого культурологічного роману «Маруся Чурай» і ряду поетичних збірок («Проміння землі», «Вітрила», «Мандрівки серця», «Над берегами вічної ріки», «Неповторність», «Сад нетанучих скульптур», «Вибране») прийняла від покоління митців українського Ренесансу 20-х років – від неокласиків М.Зерова, М.Рильського, П.Филиповича, М.Драй-Хмари, О.Бургардта, від В.Свідзинського, Є.Плужника, як і їх славних попередників – Т.Шевченка, Лесі Українки, І.Франка, що своєю творчою енергією і духовною потугою вплили вітчизняне мистецтво в світовий контекст. Українській літературі, якій загрожували вульгаризатори й деструктори, вони допомогли зберегти спадкоємність і неперервність розвитку, самовіддано служили культурі, захищаючи невмирущі вартості добра і краси. Здобутки світової класики, починаючи з антики і кінчаючи французькими парнасцями та німецькими експресіоністами, неокласики органічно поєднували з вітчизняною традицією. Своєю творчістю неокласики утворили самобутній і повнокровний поетичний стиль, пройнятий духом справжнього гуманізму. Вони були органічним явищем в історії української літератури. Всі дані для цього вони мали, а пізніше й самі були свідомі своєї новаторської місії в розвитку української поезії. Те, що в бурхливій пореволюційній добі в Україні вони утримали поезію на високому рівні, свідчить не тільки про життєздатність української культури, а й про те, що вона була і є підпорядкована іманентним законам розвитку всієї світової культури. Саме тому у творчості неокласиків так виразно відбилася світова думка, що конфліктувала з провінціалізмом і сірістю тогочасної культурної політики в радянській Україні.

Вдруге у ХХ ст. емоцією опору проти національної і духовної вторинності українства, проти тотальної заблокованості культури наснажили свою творчість митці, яких можна означити «всукраїнською планетною системою шістдесятих» (Ірина Жиленко). Оцінюючи в мемуарній книзі «Ното feriens» цей рух національної інтелігенції і характеризуючи мистецьку Долю багатьох представників цього літературного покоління, в першу чергу свою, Ліни Костенко, В.Стуса, В.Симоненка, І.Світличного, Є.Сверстюка, А.Горської, Ірина Жиленко вводить у свою розповідь такий прикметний мотив: «Примітивна людина не любить віддавати належне своїм великим сучасникам (особливо – за життя), бо комплексує і вочевидь маліє од самого порівняння з

ними. Вона не розуміє, що, тільки збагнувши і високо поцінувши високий дух (звівши очі горі!), низько вклонившись йому і його стражданням – можна зрости над себе і стати врівень із тим високим духом. Я не комплексую. Я горда, що знала (і лаю!) цих людей, а отже, маю в душі могутнє підґрунтя для життєвого оптимізму. Бо якщо людина – ОТАКА, і якщо вона здатна на ТАКЕ – то для людства ще не все втрачено і можна з надією дивитися в майбутнє. Я горда з того, що належу до людського роду – хай йому не буде переводу! Є своєрідне відчуття легкості, коли дивишся на когось (на щось) знизу вгору – на людину, дерево, собор. Немов перекидаєш на того, хто вищий, вагу свого нелегкого земного неба. І як важко, мабуть, бути отим **ВИЩИМ**, бути на горі. «Вершин сама їх висота вражає громом» (Сенска) [1, 1997. № 9, 42].

І це справді так: лицарський дух вершинної поезії Ліни Костенко не рідко бито громом, але жодну свою збірку поезій вона не збудувала за адаптованими до суспільних потреб канонами. За визначеною композицією – «вступний вірш т. зв. «паровозик» або «поплавок» – про Леніна, про партію, про з'їзд (черговий) і його «програму», про боротьбу за мир в усьому світі. За «паровозиком» причіплявся розділ «суспільно-значимих віршів». До свят, до подій, дат, вірші-оди труду, мозолястим рукам і героям праці, вірші про подорожні враження, про те, що в «житті завжди є місце подвигу», про рідний Київ і ще ріднішу Москву і т.ін. Наступним розділом пішли вірші сезонно-філософські, розумові. Тут якоюсь мірою дозволялась і «задума». І навіть згадка про смерть (звісно, переможену життям). За ним – вірші про щасливе материнство (батьківство), про своїх батьків (бажано з «білої хатинки»), про відповідальність перед грядущим людством. Ці вірші треба було писати, сюсюкаючи і пускаючи слину на манер поетів-піснярів, які завжди були однаково примітивні – і тоді, і зараз. І останній розділ – про любов. Скромну, горду, не дуже драматичну і складну» [1, 1997. № 9, 48-49].

Але Ліна Костенко завжди мала мужність сказати:

*Поки геній стоїть, витираючи сльози,
метушлива бездарність отари свої пасе.
Дуже дивний пейзаж: косяками ідуть таланти.
Сьоме небо своє пригинає собі суєта
При майстрах якось легше. Вони – як Атланти.
Держать небо на плечах. Тому і є висота.
(«Умирають майстри») [2, 109].*

Вміла поетеса завжди піднятися на висоту слова, краси, правди, в кожному своєму вірші ламаючи шаблони, поетичну стелю, тесану для бовдурів.

*Навіщо ж декларація? Все значно
і важче, і складніше. І бува,
така пласка глупота однозначна*

себе ховає за гучні слова.

*Здається, що ж тут, невеличка шкода –
Так-сяк той вірш на пафосі стулить,
Але поет природний, як природа.
Од фальші в нього слово заболить
(«Навіщо ж декларація») [2, 69].*

Планку своєї творчості Ліна Костенко впродовж свого творчого життя ні разу не опустила нижче позначки, що визначена метафорично так:

*А поки розум од біди не згірк ще,
не будь рабом і смійся, як Рабле.
(«Пісенька з варіаціями») [2, 13].*

Ліна Костенко, як і поети-шістдесятники, які прийшли на авансцену літературного розвитку в роки хрущовської відлиги і знаменували третю могутню хвилю національного відродження України, далі розвинула любов неокласиків і кращих митців світу до рідної культури й до шедеврів світового мистецтва, їхню високу літературну кваліфікацію, піклування про кожне слово й речення, їхню боротьбу проти літературного браку й графоманії. Ідея будівництва Храму Поезії завжди володіла її художнім хистом:

*Лиш Храм збудуй,
а люди в нього прийдуть.
Не бий на спалюх в невідлтий дзвін.
(«Інкрустації»)[2, 545].*

Як лицар культури, Ліна Костенко закохана у вроду слів, блискуче володіє формою вірша і розвиває її, дбаючи про висоту мистецького пошуку:

*Поезія і популярність –
у цьому завжди є якась полярність.
Гріх сіяти недобре зерно.
Дешевий успіх – це мана.
Самозаслуханого бевзя
шляхетна муза обмина.
(«Інкрустації»)[2, 543].*

Творчість Ліни Костенко – приклад шляхетного служіння поезії. Вона вимовчала своїм 16-літнім відлученням від живого літературного процесу право сказати: «Мого народу гілочка тернова». Без таких людей усі розмови про високе призначення поета тільки красиві слова.

Поезія Ліни Костенко представляє собою процес, невинний рух, вічну ріку мінливості, переходів, пошуків шаблів Істини і Краси. Її творчість

конденсує історичний досвід культури; до кожного твору можна скласти аркуш коментарів. Особливо виразно виявляється у віршах художній час. Тут постійні перегуки епох. Поетеса невинно зазирає в минувшину, передаючи історичні риси сучасності буквально стереоскопічно. У поетичному світі Л.Костенко людина мислить, живе, як казали римляни, *sub divo* – проти неба, без ідеологічних нашарувань, а в словесній формулі авторки «Скіфської Одиссеї» українці «жили, як степ, обличчям до небес».

Головними героями творчості є Культура й Історія, представлені в ритмі національної душі.

2. Українська душа

Ліна Костенко – справді сучасна, глибоко національна за духом своєї творчості поетеса, що допомагає їй бути відкритою як у космос української, так і в космос загальнолюдської культури. Але при цьому вона виявляє доскіпливість вченого, що дбає про максимальну точність своїх поетично-наукових студій історії власного народу, розшифрування коду мовчазних століть:

*Віки мовчать, душа не б'є на сполох.
Порожніх слів намножилась лушпа
І тільки час від часу археолог
якесь віконце в правду прокопа...
Мечем і кров'ю писані кросворди
ніхто уже повік не розгада.
Немає дат, немає фактів голих,
усе дійшло у вимірах легенд.
Повірити можна в будь-яку легенду.
Теорії напридумувать за трьох.
Не можна брати істину в аренду
І сіяти на ній чортополох*

(«Скіфська Одиссея») [2, 429].

Як «психологічний археолог», за словами доньки, поетеси Оксани Пахльовської, Ліна Костенко шар за шаром зризала брудний намул фальсифікацій з української історії – і перед очима людей поставали покручені й трагічні шляхи нації, перемоги та поразки, тяжкі мандри її духу до власної суті. Поет повертає нації гідність, збуджує голод на правду, голод на духовність, голод на віру зневіреного народу.

Історична основа її творів свідчить, що історія – не скам'янілі спорохнявілі релікти, а живе дійство, яке здійснюється в ритмі української душі, котрій властива бурхлива емоційність, рефлексивність, естетизм, прадавня пісенність наших предків:

Та так ото співали і співали,

І греків теж у пісню заплели. [2, 454].

Поетична культурологія Ліни Костенко спрямована на розкриття ментальності (це спільне «психологічне оснащення представників певної культури, що дає змогу хаотичний потік різноманітних вражень інтегрувати у певне світобачення, поведінку людини, групи, суспільства) українського народу.

*бо всяк народ на ділі доведе -
хоч там нема того, що є деінде,
зате є те, чого нема ніде*

(«Скіфська Одиссея») [2, 441].

Ліна Костенко з тих поетів, які здатні крізь вселюдське бачити національне, а крізь національне прозирати вселюдське. Її сюжети завжди мають другий вимір і вже цим рішуче спростовують погляд на історію як на іконостас; цим пояснюється актуальність її творчості, що має універсальний характер. Інколи переслідує таке відчуття, що поетеса постійно піклується про художньо досконале вивчення і представлення генеалогічного дерева українського роду, бо десь із тих коренів, невидимих за млоу часу, і виростає її дух, непокорена, спрагла воля й мистецьких озорінь душа. Саме тому художній світ її поезії дуже різноманітний: тут є і любов, є зачарування й розчарування, є ностальгічна залобленість у рідну землю, в якій «Іде до літописних лихоліть, /Так наче нам хто чорну дірку виїв/ У історичній пам'яті століть».

Навернення урваної, але навіки золотої пам'яті українства, звергання до корінних сюжетів плачу і страждання, поєднаних з органічними національними веселощами, пояснює, чому у Л.Костенко так багато творів на культурологічно-історичні теми (причому в історії вона вибирає найтрагічніші сторінки), коли «душа тисячоліть шукає себе в слові», коли вона «запливає в камінний ятер» і прагне виборсатися з нього, висловлюючись словами з віршованого роману «Берестечко», в якому йде таке заглиблення в аннали духовного спадку поколінь і лицарів і неллицарів, національно прозрілих і засліплених, обуджених і змертвілих, що українська історія під пером Ліни Костенко набуває рис одухотвореної діючої особи, в долі якої сплелося трагічне і героїчне, поважне і проминальне, гідне подиву і сорому, безнадії і віри... і такого щему:

*Віки ідуть, а нам усе амінь.
Нема спокою між Дніпром і Бугом.
Вже стільки літ, вже стільки поколінь! –
Усе життя – між шаблею і плугом
Так нам судилось, так нам довелося.
Все нас руйнують, як ахейці Трою.*

У нас хлоп'я на ноги зіп'ялось
і вже прит'яма хапасться за зброю.

І все одно – віками у ярмі.

Усім чужі. Для світу незначущі.

Чи що ніяк не вирвемось самі.

Чи що у нас сусіди загребуці.

Ми, вільні люди вільної землі,

Тавро поразки маєм на чолі

(«Берестечко»)[3, 3].

Розбираючи історичні завали, поетеса повертає народові правду про себе, право на самоповагу і спокуту, відчуття своєї непроминальності у віках («А ми ще є. І то найбільше диво./ що цей народ і ще раз воскреса»), хоч і занедбаності власної пам'яті («Уже і так насяно. Вродило./ Вже не бере ні плуг, ані коса»). Своїми поетичними візіями і розвідками національної історії, як це здійснено у віршованому романі «Берестечко», впливає живий дух не лише в конкретику фактів, стертих чи спотворених (скажімо, про Богдана Хмельницького і його трагічну поразку), але в увесь складний рельєф історичного ландшафту України в його внутрішньому і зовнішньому виразі.

«Берестечко», в якому Історія представлена як така, що перейшла з категорії загальних назв у власні, за художнім трактуванням національного духу, за естетичним принципом змалювання саме цієї головної героїні, як і постатей, що її уособлюють – Марусі Чурай і Богдана Хмельницького, – твір, що має чимало спільного з попереднім віршованим романом, але водночас аж ніяк не є самоповторенням, чи автоінтертекстуальністю у чистому вигляді. Подібність помітна у структурно закладеній діалогічності романів, орієнтованих на історико-культурологічну товщу, на палімпсестність змістовно-формального рівня.

Але озвучення слова у віршованому романі «Берестечко» досягло апогею, бо ритмомелодика, художні варіації іншого виду мистецтва – баркароли як чисто музичного жанру – закладені в його структуру. Як тихі і бурхливі хвилі, змінюються картини, розгортаються стан світу і стан душі, піднімаючи з глибин пам'яті нові духовні пласти, відкриваючи оболонку і ядро УКРАЇНСЬКОЇ ДОЛІ, її КУЛЬТУРИ.

Ось чому відкриттям душі тисячоліть став роман «Берестечко», як і «Маруся Чурай», у котрому в образі народної піснетворки втілено голос і душу України з її поетичним і трагічним тембром. Та не тільки в історично вірогідних і конкретно зримих образах втілила поетеса ментальність українського народу в добрих людях гарних типажів, як Маруся Чурай, Іван Іскра, Богдан Хмельницький, братів неазовських, а й в системі національних тотемів (лелека; сопілка Пана; «високий культ астральної тріади – культ Місяця, культ Сонця, культ Зорі, культ Вогню; «серп – як місяць молодик»; «зірчаті пряники жертівні»; «лунарний символ – ліплени вареники» тощо).

Сама авторка поетично з'ясувала прихильність до системи символів, ризикованих у спресовані, але багатозначні й семантично неосяжні міфологеми: «Щоб з'ясувати справи всі ці дальні,/Символіці належне віддамо», – слушно ствердить поетеса.

3. Міфологема саду

Культурологічно наснаженим і водночас безпомилково впізнаваним, ліно-костенківським тотемним знаком є міфологема саду, гравірно вирізьблена в поетиці збірки «Сад нетанучих скульптур». Домінуюча міфологема саду подається не в статично, а розвинуто. Цей образ у різних аспектах розгортається через усю збірку, становлячи її системоутворюючий чинник, своєрідно концентруючись у розділах «Невидимі причали» і «Душа тисячоліть шукає себе в слові», щоразу оновлюючись і перевтілюючись у різні смислові варіанти. Спеціально винесена в заголовок цілої книги, свідомо занурена в національну філософську і літературну традицію, пов'язану з «Садом божественних пісень» Григорія Сковороди, «Садком вишневим коло хати...» Тараса Шевченка, тонко інкрустована в контексті всієї творчості, міфологема саду є згустком культурологічної палітри Ліни Костенко.

Відомо, що це «характерний для міфопоетичної свідомості образ, що втілює універсальну концепцію світу» [4, 398]. Розрізняючи вертикальну і горизонтальну структури константи саду-дерева, сучасна наука стверджує: «Горизонтальна структура дозволяє розрізнити освоєне (пов'язане з культурою) – неосвоєне (пов'язане з природою). Саме світове дерево (а відповідно – і сад – В.С.) у певному смислі і в певних контекстах стає моделлю культури в цілому, свого роду «дерево цивілізації серед природного хаосу» [4, 404] (Підкреслення моє. – В.С.).

В образі саду художньо втілено авторську концепцію світу й особи, виражено ідею причетності поета до багатовікового досвіду народу, ставлення Л.Костенко до слова як виразника і носія національного духу і до Музи як історичної і людської долі митця і призначення мистецтва, її розуміння смислу життя і смерті, проблем вічності. Та найголовніше – це наочний вираз Культури, що є садом думок і почуттів людини і поколінь, їх творчого покликання. Адже культура, як і сад, є ідеальною моделлю Всесвіту.

Образ цей – давній і веде родовід з античності, коли встановилася традиція з садом пов'язувати опис архетипної моделі світу в стадії освоєння природи, тобто введення поняття культури. Як ствердить авторка теоретичної роботи «До міфологеми саду», «за структурою сад співвідноситься з світовим деревом (він може втілюватися в світовому дереві, він може бути його центром, просторовим і семантичним) і, таким чином, має трьохчленну вертикальну організацію. У відповідності з верхнім, середнім і нижнім світом виділяються небесний, земний і підземний сади чи сад богів, сад людей і сад мертвих» [5, 142].

Невипадково санскритське «сад» означає «висота, підвищене, натхненне місце», бо першосадом є небо, де зорі – це квіти, а сонце, місяць і хмари –

дерева, а «необхідною ознакою (чи умовою) саду є естетичний: сад прекрасний. Його краса визначається тим, що він – сад, але вона не природна, а культурна. Сад уособлює категорію мистецтва в його цілісності, як потребу в створенні естетичних цінностей; лише пізніше наступає стадія, коли сад заселяється музами, а мистецтво поділяється на окремі види. Естетичний бік саду вимагає, щоб він був безкорисливим. Цьому не суперечить те, що людина здобуває із саду користь: вона побічна і присутня лише в поєднанні з естетичною насолодою» [5, 143].

Тому й не випадково, що Ліна Костенко використала давні й по-своєму оновила всі семантичні варіації міфологеми саду й дерева, так широко звернувшись до їх образів у своїй творчості. Сад в її ліриці виступає як носій особливого настрою і душевного стану автора й героїв, як вираз національної культури, духовності України, в її постійному діалозі з широким світом.

Міфологема саду в естетичній інтерпретації Л.Костенко має багатомірну структуру, представлену на трьох рівнях. Небесний постає як образ вічності, всеосяжної культури, до якої людина має прилучитися душою, своїм духом; як втілення «невидимих причалів» – духовних опор, якоря, на яких тримається корабель життя в бурхливому морі змін, як невмирущості гуманістичного естаблішменту Поета, що «творить сталий світ на збіглій хвилі» (В.Стус). Земний рівень оцінюється як сучасність, підземний – закодована в художній системі історія народу, голоси предків, різних цивілізацій, що живуть в генетичній пам'яті народу, його звичаїв і філософії буття. Своєрідним синтезом різноманітних думок і почувань є семантика саду в поезії «Ой ні, ще рано думати про все»:

*Ой ні, ще рано думати про все.
Багато справ ще у моєї долі.
Коли мене снігами занесе,
Тоді вже часу матиму доволі.
А поки що – ні просвітку, ні дня.
Світ мене ловить, ловить... доганя!
Час пролітає з реактивним свистом.
Жонглиє будень святістю і свинством.
А я лечу, лечу, лечу!
– Григорій Савич! – тихо шепочу.
Минає день, минає день, минає день!
А де ж мій сад божественних пісень?
[4,5]*

Для Ліни Костенко постає мандрівного філософа Г.С.Сковороди є втіленням небесного і підземного саду, народного духу. Багатомірний міфологема саду найчастіше співвідноситься з образом України, батьківщини, як це свідчить поезія «Виходжу в сад, він чорний і худий»... Патріотична місія поета бути з рідним садом не в час його цвітіння, більше ж тоді, коли «Йому

якже ані яблучко не сниться», маючи на увазі, що «ти мені один, о цій порі, об'являючий і довіку»:

*І я прийшла не струшувати ренклод
і не робить з плодів твоїх набутику.
Тужі приходять в час твоїх щедрот,
а я прийшла у час твого смутку
Оце і є усі мої права [6, 15]*

Сад прирівнюється до творчості, долі митця, відповідального за все, що відбувається у світі, який ставить питання, що має робити творець, коли його земля занедбана. Слід є своєрідним синонімом творчості, а творчість, як золоте слово, повинен продовжувати митець, як сад народжує і викохує славне яблуко. Це і символ творчого неспокою і вічності краси, представлений через глибину метафоричного підтексту. Гармонія, поєднання різних форм матерії – ще один аспект семантики саду, щедро використаної Л.Костенко. Вирізьблюється і міфологема саду як храму, що має багатозначне навантаження. Твориться цей образ як синтез множинності зі щедрим використанням рослинної символіки, широко вживаної й одиничної.

Ще один важливий аспект символічного спектру, який райдужно осяває всю збірку «Сад нетанучих скульптур», – це свобода творчого розвою людини, суверенність особистості, котра є вічною цінністю планети. Недарма розгортається тип вільного саду (водночас блискуче продуманого й оформленого), котрим славилася талановита епоха італійського Відродження, представлена і в діяльності правителя Флоренції Лоренцо Медічі, який зумів поєднати в єдиному творчому пориві представників різних мистецтв (в тім числі і мистецтва думання – філософії) задля вільного розвитку і його плодів – вічних здобутків культури, що знову й знову промовляють до людей різних національностей і все нових поколінь, бо це мова нетлінної краси, яка виступає як уособлення волі, особистісної і суспільної. У певному контекстальному варіанті вживається цей образ і як аналогія вічного конфлікту між небесним і земним, духовним і матеріальним, впорядкованістю і хаосом.

Таким чином, система саду, розроблена концептуально в художній логіці збірки, є підґрунтям філософської глибини проблем естетичної відповіді на вічні запити душі, культури, істини. Інтерес же Ліни Костенко до літературних і біблійних символів не музейний; вони для неї сповнені життя й гостро актуальні, розпросторені у вічно живе небо культури. Історичні начерки, рефлексії «вічних книжок» і міфологем, пейзажі, небесні сузір'я – у поезіях авторки все це складає суцільну і самобутню картину культивованої природи.

«Первісно-язичницькі трансформації душі («Я дерево, я сніг, я все, що я люблю, і, може, це і є моя найвища сутність»), субстанція ества як необхідна

складова субстанції світового єства, приналежність до ноосфери – все це є в поезіях Ліни Костенко, і всі ці якості в її особистості природні і живі, дають можливість існувати в слові багатограним буттям, перевтілюватися в слово»... [7, 5]. Ці якості поетичної культурології поетеси говорять про зміну стану української душі, напроголошеного Т.Шевченком як **Обудження** приспаного мозку нації, на стан **Відродження**, коли крізь естетичну призму історичної пам'яті світиться свідомість широти і глибини художнього і державного досвіду народу.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Жиленко Ірина Номо Feriens//Сучасність.- 1997.- № 9, 10.- 1998.- № 9, 10
2. Костенко Ліна. Вибране. К.: Дніпро, 1989.
3. Костенко Ліна Берестечко // Літ Україна. 1996. 23 травня.
4. Топоров В. Н. Дерево жизни. Дерево мировое// Мифы народов мира. Т.1
5. Цивьян Т.В. К мифологеме сада//Текст: семантика и структура. М., 1983.
6. Костенко Ліна Сад нетанучих скульптур. К.,1987.
7. Гуцало Євген. На всесвітніх косовицях //Літ. Україна, 1990. 22 березня.